

פסח בירושלים של ילדותנו

מלטש כלי הנחושת והחורנים של ערב פסח.

לא היה בית בשכונת הבוכרים, בעיקר בקרב הבוכרים, הפרסים והאפגנים, שלא היו לו 'מהג'ומה' – מגשי נחושת, שעליהם ביררו את גרגרי האורז לקראת חג הפסח והסירו מהם גרגרי שעורה, חיטה ורסיסי אבנים. הבדיקה החוזרת ונשנית החלה מיד אחרי ט"ו בשבט. כל כלי הנחושת וכלי הכסף עברו ליטוש והברקה לכבוד חג הפסח. בדרך כלל הבריקו את הכלים באבקת 'רם', או בלימון וחול-ים שמכר רוכל ערבי רכוב על חמור שסלסל בקולי קולות: "אָ רָ נָ הָ! אָ רָ נָ הָ!" בעלי מאה הלכו למלטש הנחושת החרדי האשכנזי שמצא את עיקר פרנסתו ערב פסח. חנותו הייתה סמוכה לבית המרקחת של ד"ר שמריהו. הוא הבריק חנוכיות כסף, פמוטים לשבת ושאר כלי נחושת שהיו בשימוש יומיומי.

במקביל פעלו החורנים, הלבושים שרוול שחור. הם הגיעו לחצרנו עם פנים מפוחמות בין פורים לפסח. היה זה הסימן הראשון להתקרבות חג הפסח. החורנים היו סוג של צוענים, מומחים לפרזול של כלים (צבתות ופטישים פרימיטיביים) ובעיקר מומחים לצפות בבדיל את כלי הנחושת. הם גם עסקו בסבלות. הם התרוצצו עם אוכף על גבם ומעליו סל קש גדול. כשרצו לומר בירושלים שמישהו מלוכלך ומוזנח קראו לו 'יא חורני'. נראה שמוצאם היה כנראה מן החורן והם נדדו ממקום למקום כצוענים. בירושלים בשייח' ג'רח הייתה מושבה של צוענים. מזמן לזמן הגיעו הצוענים האלה והרקידו קוף קטוע רגל. הם שרו: "אַרְאֹס אַרְאֹס יֵא מִיִּמּוֹן, אַרְאֹס אַרְאֹס יֵא סַעֲדָן" – הו, קוף רקוד רקוד", ולצדו דב סורי כבול בשלשלאות שרקד בכבדות, היה גם תיש שטיפס על עמוד עץ ותרגול צבעוני ובעל כרבולת שקרא 'קוקוריקו' לפי הזמנת המאלף. אנחנו הילדים בלענו במבטינו את הקרקס הנודד הזה ושילמנו בחפץ לב חצי גרוש לכל מופע.

עם שק מלא כלים ופנים מפוחות וידיים שחורות משחור עברו החורנים בשכונה וקראו בקולי קולות: 'אַיִמְבֵּאִיד נָחַס, טַנְג', פִּילָה' (מלבינים כלי נחושת, כלים וגיות). האימהות וילדיהן בעקבותיהן אצו רצו למסור להם את הכלים שעליהם עבדו החורנים במסירות בטבור החצר. הם חפרו גומה, מילאו אותה בפחמים והבעירו אש, שאותה הלהיטו במפוח עשוי נאד מעור תיש. הם ישבו ישיבה מזרחית כשסביבם כל ילדי השכונה, למורת רוחם של ההורים שפחדו שהחורנים יכניסו איזה ילד לתוך שק גדול או לתוך השרוול ויסתלקו אותו לנצח. הפחד היה פחד של ממש, כי סופרו סיפורים מסמרי שיער מבלי שהמספרים יכלו להצביע על מקרה אחד שבו נעלם ילד יהודי ערב פסח ונגנב על-ידי החורנים. הם חיממו את כלי הנחושת עד שציפו

הבדיל הישן נמס וציפו את הכלי בבדיל חדש, מבהיק ויפה להפליא. באוויר עמד ריח כבד של בדיל שצרב את כלי הנשימה. לימים, כשכלי הנחושת הישנים היו אביזר קישוט, גירדנו את ציפוי הבדיל והותרנו את הכלי ערום עם נחושת מבהיקה.

סיידים של ערב פסח

האימהות שלנו עסקו בסיווד כל יום שישי. בצד עציצי הגרניום והמיורנה והריחן והאספנג' – רודה שהיה מגן נגד עין רעה והנענע וזנבות הבצל הירוק – אימא נטלה לפי מסורת ים תיכונית באיי יוון מברשת ופח של סיד שהיה שמור עמה וסיידה מדי יום שישי את הקירות ואת עציצי הפח בצבע כחול בהיר, שהוא סגולה בדוקה נגד עין רעה וגם קבעה את תחום הממלכה שלה.

הסיידים הירושלמים שהאופניים הגדולים שלהם שימשו אותם לא לרכיבה חלילה, כי לרכוב לא ידעו, אלא לנשיאת הסולם ופחי הסיד. כל השנה הם היו מובטלים ולכן כל מי שפנה אליהם וביקש לסייד את הבית לכבוד חג הפסח הם נענו ברצון. בחדר הריק הם טיפסו למרומי הסולם ושרו שירי סיידים ומכל בעלי המלאכה לא היו זמרים טובים שנתנו קולם בשיר כמו הסיידים הירושלמים. הם סיידו חצי קיר או רבע תקרה והודיעו לבעלת הבית שכל חפציה ורהיטיה פזורים בחצר וצפויים לגשם. אומר הסייד: "גברת סולטנה, הבית שלך מקרה קשה ויש לו פרצוף איכה, אני הולך לקנות בשוק שתי אוקיות חלב, חלמוני ביצה ומיץ לימון, כדי להוסיף אותם לסיד כדי שהצבע יחזיק אחרי שפכטל. ואני כבר חוזר. את יכולה למזוג קפה טורקי עם שני סוכר". גברת סולטנה נתנה קרדיט לסייד שיצא ולא חזר אלא כעבור יומיים ובזמן הזה הערים על עוד חמש סולטנות עם סיפור שתי אוקיות החלב, חלמוני ביצים ומיץ לימון וכוס הקפה המר שהוא לא שתה מעולם כי אהב תה דווקא.

מי זוכר את השבלונות שסיידו לנו ים של ציורי פרחים במרומי התקרה ואם לא די בגועל נפש הזה עוד הוסיפו עם גלגלת גומי פרחי גן עדן על כל הקירות. לפחות כך לא ראו את הסדקים בקירות. מה שמפליא שעם כניסת החג כל החדרים היו מסוידים, שטופים ונקיים ומוכנים לחג. רק הלב של בעל הבית היה שבור לגמרי מרוב דאגה.

הגעלה או עגלה?

'עשיתם כבר 'עגלה'? למה בערב פסח צריך לעשות עגלה? אני שואל בפעם המאה את ה'קלוץ קאשעס' שלי.

"זאת חובה" משיבה אימא.

"גם אני רוצה", אני משיב.

הלכתי עם אימא לעשות 'עגלה'. לא הבנתי למה היא לוקחת אתה סירים ומחבתות כשבעצם מדובר בעשיית 'עגלה'. הגענו למרכז השכונה. חבית ענקית הוצבה מתחת למדורה גדולה והמים שבה רתחו בטמפרטורה של

100 מעלות לפחות. המוני מבוגרים וילדים וכלים בידיהם. תמורת כמה פרוטות קיבל אברך ממאה שערים מאימא את הכלים הכניס אותם לסל רשת והוריד את הסל המלא אל המים הרותחים ולאחר ששלק אותם שלף את הסירים והגיש אותם לאימא.

"עכשיו הם כשרים", אמר האברך והושיט ידו לקבל את שכרו.

"זאת ה'עגלה' "אומרת אימא והאברך מתקן אותה ואומר:

"גברת, לא אומרים 'עגלה' אומרים 'הגעלה', שפירושה טבילת כלים ברותחים כדי להכשירם לפסח", אומר האברך.

"באמת גועל נפש", אני אומר לאימא, "ואני חכייתי בקוצר רוח שנעשה עגלה שבה אוכל להתדרדר בירידות".

"אתה באמת אהבל", אומרת לי אימא בחיבה, 'אבל חמוד כמו שאומרים ילד טוב ירושלים'."

פרימוס יד לחיסול פשפשים

הבתים הישנים בשכונת הבוכרים היפה לא נבנו מבטון מזוין ולא טווחו במלט אלא היו פסדה יפהפייה של אבני גזית ומאחוריה בעובי של מטר – קיר בנוי מתערובת של עפר תבן וסיד. התקרה נבנתה מפלפונים ועליהם בוך שסויד. לא היה בשכונת הבוכרים מומחה לתיקון תקרות שנפלו עלינו בזמן השינה בקיץ היבש כמו מוסטפה שהגיע מבית חנינא. אני זוכר עדיין את הפלח גבה הקומה עם הגלבייה ופה נטול שיניים העומד בראש הסולם ושר: "אין אמונה בגוי אפילו בקבר ארבעים שנה". ערבי שמתענג על שיריהם של שונאי ערבים. בקיץ הבא שוב התייבשה תקרת הבוץ ונשרה לנו על המיטות וגם על הראש ופרנסו כרגיל את מוסטפה מבית חנינא.

הקירות העבים והתחוחים (כזכור, בעובי של מטר) היו מקום מרבצם של פשפשים ושאר חרקים שמצאו מקלט בקירות העבים. בבוקר יכולת לזהות את כל בעלי הפשפשים לפי העקיצות על הפנים. מסתבר שמיטות הברזל דאז ובעיקר בפינות שלהם התכנסו מושבות ענקיות של פשפשים מוצצי דם, שהתמקמו בחריצים מבלי שיד אדם תגיע אליהם. בלילות הם יצאו לטרף ומצצו את דמם של הישנים ותושבי השכונה תרמו דם מבלי שידעו על כך. כל בוקר הילדים יצאו חבולים מן המציצות הללו.

בהיעדר חומרי ניקוי כמו בימינו. אז היו סבון מנורה תוצרת בית חרושת שמן או בקבוקים מאולתרים של אקונומיקה חריפה. כל אלה לא עשו רושם על הפשפשים שהמשיכו למצוץ ולטייל על הקירות ובתוך הקירות.

המושיע האמתי בשכונה היה משה הפחח, שהיה לו פרימוס יד בעל להבה של להביור ששרף כל מה שעמד בדרכו, אפילו פשפשים מוצצי דם. תמורת סכום לא משמעותי הוא שלח את הלהבה אל פינות מיטות הברזל ועד מהרה עלה ריח סירחון של פשפשים ומי שלא הריח פשפש חרוך לא הריח גועל מימיו.

אמי שאת רוב חייה בלטה בניקיון הבית וקצצה אותו מבוקר ועד ערב, כל הימים התלוננה על השכנים המלוכלכים שלא פותחים חלון לאוורור, פחדה פחד מוות שהפשפשים שלהם ייצאו לטיול של מנחה ויגיעו בהמוניהם אל ביתנו. בעיקר היא חששה מניקיון האביב של השכנים המוציאים את המיטות והמזרנים לאוויר החופשי. היא תחמה את הכניסה לביתנו בקו של ליזול מחניק שעליו שפכה גם אקונומיקה. כל פשפש שהעז להתקרב, שילם בחייו ונשמתו נחה מנוחת עולם בארץ הפשפשים המתים. לאחר שהבית נוקה וסויד שתלו בבית כמה פיסות חמץ כדי שהברכה על בדיקת חמץ לא תהיה לשווא. חיפשנו לאור הנר וכשהאבדה כולה נמצאה ולא משהו זולתו היה ברור שהבית הוכשר סופית.

או אז הורידו מהבידים את כלי הפורצלן תוצרת סין ויפן, כלי כסף וגביעים ומפות רקומות. כולם יפים להפליא, וכמובן את הסירים והמחבתות שבהם השתמשנו רק מפסח לפסח. רק אז הבנו מה פירוש הביטוי "ריח של ניקיון".

הא לחמא עניא – לחם עוני מהו?

העוני בירושלים היה כה גדול בהשוואה לימינו. הפלחים והפלחיות מכפרי הסביבה באו בהמוניהם וחיפשו לחם חמץ. את כל הלחם היבש והעבש נתנו לפלחים שאכלו אותם בתיאבון רב ואת העודף לקחו להזנת ילדיהם ובעלי החיים במשק הקטן שלהם. הלקח שלנו היה: שלא רק בעושר יש הבדלים בין עשיר לעשיר יותר אלא גם בעוני יש עניים ויש גם 'לחמא עניא'.

מצה שמורה וחרוסת

היום בעידן של התעשייה מייצרים מצות בכל מיני טעמים, עם ביצים ובלי, ומאפי פסח בכמויות שלא אוכלים כל השנה. שפע הבצקים הוא כה גדול עד שאנו מתגעגעים לפיסת מצה פשוטה ובלי חכמות. עוגות של כל השנה לובשות הכשר של 'כשר לפסח בהשגחת בד"צ' ואתה שואל איפה חוויית הפסח של פעם, שלכל היותר מרחנו שוקולד למריחה על זנב מצה וקראנו לזה עוגה של פסח.

ההכנות הגיעו לשיאם לקראת 'מצה שמורה' ושימוש ב'מים שלנו' שנשאבו ממעיין ליפתא. לא הבנתי בילדותי מה פירוש 'מים שלנו'. מאיפה יש מים שלנו ומים שלהם והרי כולנו שואבים מים כל השנה מן הבור או מן הברז השכונתי האחד והיחיד שממנו קנינו מים פעם בשבוע ומילאנו את הפחים. איש לא הסביר לנו. עד שלימים בגרנו ולמדנו שמדובר במי מעיין שנשאבו יממה קודם והם לנו בבית לילה שלם כנראה כדי שכל המוצקים ישקעו בתחתית המיכל.

ומהי 'מצה שמורה'? מי שומר עליה - הגפירים, הנוטרים עם הקולפאקים? עלינו בקושי הם שומרים. אני אוזר אומץ ושואל את המלמד ב'כותאב' ולהפתעתי הוא אומר: "יפה שאלת בני" והוא מסביר כי חודשים ארוכים לפני פסח מבודדים את גרגרי החיטה שיהיו נקיים ורחוקים ממקורות מים. כל גרגר זר או שבור סולק. החיטה נבדקת שלוש פעמים. מכשירים טחנת קמח

מיוחדת לפסח. שם טחנו סמוך לפורים את החיטה ומן הקמח הפיקו מצה שמורה בטאבון".

אני בולע במבט"י את אופי המצה שמורה. שלושה גברים לבושים לבנים, שרים מפיוטי ה'הלל'. אחד לש, השני מרדד את הבצק והשלישי אופה. אין זריזין בין בעלי מלאכה כמו אופי המצה השמורה ערב פסח. בזריזות רבה, תוך רגעים ספורים, לשו את הבצק, רדדו אותו והכניסו אותו לתנור חימר שנבנה במיוחד למצה השמורה של פסח. מה פלא שהמצה שמורה יקרה כל כך. את שרידי המצה השמורה שמרנו כל השנה כקמיע וכהגנה עלינו מפני עין רעה וכסגולה להצלחה בעבודה ובלימודים.

מצה שמורה וחרוסת תעשייתיות היו כבר בילדותנו. בארגז שהיה קשור לצווארנו הסתובבנו ערב פסח בשוק והכרזנו "מצה שמורה וחרוסת" ומכרנו לכל מי שלא יכול היה למצוא מצה שמורה אוטנטית וחרוסת אוטנטית. אנחנו לא נגענו בהם אלא הכנו במו ידינו.

התחביב שלי עד עצם היום הזה הוא הכנת חרוסת, שיהודי פרס ואפגניסטן קראו להם 'חאלק', זכר לבוץ שממנו בנו העבדים העבריים במצרים את בתי העיר גושן.

בחרנו אגוזי מלך, שקדים, פונדוק, צמוקים, רימונים, תפוחים ותמרים, כתשנו אותם במכתש נחושת מיוחד לפסח. מכל עבר נשמעו צלצולי מכתשי הנחושת. הוספנו יין ביתי וזנגוויל והל ובליל הסדר התענגנו על חרוסת טעימה שאותה אכלנו בהיחבא כל חג הפסח כשאנו כורכים מצה ומרור וחרוסת כמנהגו של הילל הזקן.

הלוקס בליל הסדר. 60 איש מסביב לשולחן אחד.

התאוה שלנו כיום לאור אינה יודעת גבולות. פלורסנט, הלוגן, נברשות ותאורה מסנוורת עיניים של מאות ואט.

מישהו חשב שאת התנ"ך ואת הפילוסופיה היוונית ואת המוסיקה הקלאסית ואת יצירות הספרות הקלאסיות כתבו הקדמונים לאור עששיות שמן ולימים לאור 'למפות' של נפט ומנורות 'לוקס'. החשמל בימינו הקטין את איכות היצירות והגדיל את התאוה לאור שחשפה את כל הפגמים והסדקים בבית ובמשפחה.

את ילדותנו בילינו בקריאת ספרים לאור עששית נפט, שהאור שלה היה מועט ומהר מאוד הזכוכית הייתה מפוחמת. אני שהייתי תולעת ספרים קראתי לתוך הלילה לאור העששית. אבי היה גוער בי: "אללה תלך לישון, אתה גם מקלקל את העיניים והאור מפריע לנו לישון". איזה אור ואיזה בטיח'?

רק בפסח נהנינו מכמות מופלגת של אור. אחי המומחה ללוקסים הדליק לנו את מנורת הלוקס שסיפקה לנו את אור שבעת הימים. כך ראינו לאור הלוקס את הקירות המסוידיים ואת ציורי הפרחים שהסייד עשה לנו בשבלונות שלו. שולחן הסדר והמפה הלבנה שעליו ושפע המזון נראו בעינינו קסומים לאורו

של הלוקס. הסייד והצבע הטריים וניקיון האביב כבשו את ליבנו לאור הלוקס. בינינו לבין עצמנו, הלוקס עם כל תפארתו לא היה יותר ממנורה 50 ואט בימינו. מי מאתנו היה מסתפק בימינו באור זעום כל כך? בעיניי היה זה האור הגדול ביותר והמרשים ביותר שהכרתי בימי חיי.

זהו אשר אמרנו – התיאבון הולך וגדל עם האכילה. אנחנו הולכים ומוסיפים אור וצמאים לעוד ועוד אור אבל בקושי קוראים ספר.

גרנו בחדר ענק בשכונת הבוכרים. אולם רחב ידיים עם תקרה גבוהה מאוד, פי שניים לפחות מהתקרות בימינו. סדר היה סדר. איש לא חשב על הליכה למלון. כ- 60 איש ואישה ושפע של ילדים הסבו מסביב לשולחן, שנוהל ביד רמה על ידי אבי המשפחה. איש לא קם מן השולחן לפני שסיימנו בשירת 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'. אז עוד קיימנו את הפסוק 'כל דיכפין ייתי ויכול', כל נצרך יסב עמנו ויאכל. חלק מן המסובים היו אורחים – אלמנות או אנשים עריריים שביום זה יכלו ליהנות מאוכל טוב ומשמחה של ממש.

מחזה 'יציאת מצרים' עם האפיקומן על כתפם של הבנים.

איש במשפחתנו אינו מחזאי ואינו במאי, אבל באופן הטבעי ביותר ביימנו והצגנו מחזה של יציאת מצרים. הגברים הצעירים והילדים יצאו מן החדר, קשרו לגבם במטפחת את האפיקומן, נטלו מקל סבא בידם. היו שהתחפשו למשה ואהרן. משה רבנו דפק על הדלת.

- "מי דופק בדלת?", שאל אבי המשפחה.-

"אני משה רבנו ובני ישראל"-

"מאין באתם?", שאל אבי המשפחה.

- "מארץ מצרים, עבדים היינו לפרעה במצרים. ויוציאנו ה' אלוהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה ואילו לא הוציא הקב"ה ממצרים היינו משועבדים לפרעה במצרים".

- "ולאן אתם הולכים?", שאל אבי המשפחה.

- "אל ארץ ישראל, ארץ זבת חלב ודבש".

"פתחו את השער ליוצאים מארץ מצרים ויסבו עמנו לסעודת ליל הסדר".

השער נפתח וחבורת היוצאים ממצרים שרה מתוך ההגדה: "עבדים היינו לפרעה במצרים".

פעמים רבות ראיתי ולקחתי חלק במחזה הקטן הזה ותמיד התפעלתי מחדש, כאילו אנו יצאנו ממצרים.

'דיינו' עם זנבות בצל

הפיוט שבאמת אהבנו היה הפיוט 'דיינו'. כל אחד מבני הבית חטף מן השולחן זנב בצל שאימא הכינה בכמויות גדולות מבעוד מועד. כל אחד מן המסובים הצליף בזנב הבצל באחד המסובים לפי בחירתו, ממש כמו

שהשוטרים המצריים הצליפו בעבדים במצרים: "אילו הוציאנו ממצרים – ולא עשה בהם שפטים" (וכולם יחד צועקים: דיינו) ובכל פעם שאמרו 'דיינו' הצליפו זה על זה.

כולם יצאו חבולים וזאת הייתה השעה להתחשבנות משפחתית. בסופו של יום, כפי שאומרים היום, נשארנו ללא בצלים, חבולים אך מאושרים בציפייה ל'דינו' של השנה הבאה.

עשר המכות כסגולה לפגוע בשכנים רעים

ממש כמו בטקס מאגי, לחש אבי המשפחה את עשר המכות. מכה מכה – דם, צפרדע, כינים וכו' ובכל מכה שהזכיר יצק טיפת יין לכלי שאין צורך בו. במכה העשירית כבר היו בכלי הזה טיפות יין שסימלו את עשר המכות והן היו מסוכנות לכל מי שנגע בהן. או אז הרשעות שלנו חגגה. אם היה שכן בחצר שהיה אלים וגרם לצרות היו בחשאי שופכים את טיפות היין האלה בפתח ביתו, כסגולה שהברנש יסתלק לנו מהעיניים ולא משנה איך.

מי שמע על מימונה?

על המימונה שמענו רק בשנות החמישים כשיהודי מרוקו עלו בהמוניהם ארצה. בצאת הפסח יהודי מרוקו פותחים את דלתות ביתם ולבם ומזמינים אורחים בברכת 'תרבחו ותסעדו', שמשמעו תרוויחו ותצליחו. המימונה מלווה בשירים, בתלבושות צבעוניות ובעיקר ב'מופלטה' נוטפת דבש ומאפים אחרים וריבות מכל סוג ומין.

בירושלים של ילדותנו יצאנו במוצאי שביעי של פסח לשדות החיטה שמאחורי רחוב שמואל הנביא, גן החיות של ד"ר שולוב ומגרשי הכדורגל של הפועל ושל הצבא הבריטי. קטפנו שיבולים משדות הדגן. הפלחים הנזעמים רדפו אחרינו עם מקלות בקריאות 'אטלעו מן זריעא' (צאו משדות המזרע). חרף הצעקות קטפנו צרורות של שיבולים והבאנו אותן הביתה כסימן של ברכה. חבטנו בשיבולים זה את זה וברכנו: "תזכו לשנים רבות נעימות וטובות". אימא הכניסה את תכשיטי הזהב שלה לקערה של מים שהוצבה מול הראי הגדול, כדי שהזהב ישתקף וכפיל את עצמו.

למחרת, כ"ב בניסן, חגגנו את ה'אסרו חג' לפי הפסוק: "אָסְרוּ חַג בְּעֲבֹתֵיכֶם עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ" (תהלים קי"ח, כ"ז). היה זה חג האביב במלוא מובן המילה. יצאנו לפיקניק בשדות שיח' ג'ראח, ליד מערת קברו של שמעון הצדיק. לא הייתה אז בנייה במקום אלא מטעי זיתים ושדות תבואה ובין השאר גידלו חומוס. הערבים צלו על האש צרורות של עלי חומוס ירוק בתוך תרמיליו וקראו בקולי קולות 'חִמְלָה מְלֵאנָה'. מעדן של ממש. לאחר שהדלקנו נר לנשמת שמעון הצדיק, התמקמנו בצל עצי הזית. פלחים בעלי יוזמה התקינו קרוסלה פרימיטיבית מארגזי פרי הדר גדולים, 'קרוסלה לעניים'. 'שמחנו עד השמיים', שילמנו חצי גרוש והיינו בטוחים שאנחנו נוסקים השמימה. מכל פינה עלה עשן וריחות של צלי בשר על האש. הדרבוקות רעמו ועם ישראל פצח בשירה ושמחים וטובי לב חזרנו הביתה, מי לעמל כפיים מי ליום לימודים מיגע.

ד"ר שמריהו לזין – הרקח שידע לרקוח תרופות

הבניין שבו שכן בית המרקחת של האפּוֹטֶקָא ד"ר שמריהו לזין (רחוב יואל 13-15 פינת רחוב עזרא 1) נמחק מעל פני האדמה ובמקומו הוקם מרכז תורני מפואר של ש"ס, בניצוחו של המחזיר בתשובה הרב ראובן אלבז. מעל הכניסה התנוסס השלט 'בית מרקחת רחובות'. עלינו בדחילו ורחימו במדרגות האבן המצוחצחות וכבר בכניסה הרחנו ריח עז של תרופות. סביב סביב, מוגנים בארונות זכוכית, היו טורים אין סופיים של צנצנות חרסינה לבנות שעליהן נרשם שם התרופה בלטינית. מסביב על כיסאות עור ישבו הפציינטיים בסבלנות אין קץ עד שהתרופה תהיה מוכנה. ד"ר שמריהו היה שייך לדור הרקחים שרקחו תרופות ולא מכרו אריזות. איש לא העז להמרות את פיו. הוא היה מומחה הרבה יותר מסתם רופא משפחה והמלצותיו הרפואיות כנראה הותירו אותנו בחיים. הוא נטל קורטוב של סם מרפא מצנצנת מתאימה, הוסיף אבקה מצנצנת שנייה ושלישית ורקח תרופה, לפי רצפט שקיבל. על הדלפק עמדו מוגנים מאחורי תיבת זכוכית מאזני שקילה רגישים במיוחד, שבהם שוקלים אבני חן יקרות, ולצדם מכתש ועלי עשויים חרסינה לבנה, שבהם כתש את התרופות. ד"ר שמריהו, יהודי שמנמן ונמוך קומה עם זוג עיניים כחולות גדולות כשתי גולות ורעמה מתפרצת לצדדים בסגנון בן-גוריון ומותירה במרכז הראש הגדול קרחת מרשימה שכולה כבוד. כך הצטייר בעינינו רוקח מדופלם. היה לו חיוך מסביר פנים ונוסף ביטחון, גם נערות ביישניות יכלו להיכנס לקנות קרמים ומשחות. מאחוריו הייתה מגירה עם ציור גולגולת ועליה X ונכתב באותיות גדולות POISON – רעל. כתובת מפחידה שנסכה בנו חרדה וחשש. אחד אחד ובשקט מופתי עלינו על המאזניים הלבנים והגבוהים – רגלינו דורכות על המשטח ועינינו נשאות למשקולות בגובה העיניים של הקילו-גרם ושל הגרם, הסטנו את המשקולות על השקנות המתאימות ונשקלנו. המשקל המרבי המותר בשקילה – 180 ק"ג. היינו כנראה צנומים מאוד ומעולם לא יצא פתק שעליו כתוב: 'נא לעלות אחד אחד'. בכל ביקור גם בדקנו אם גבהנו בכמה סנטימטרים.

כבר אז היו צעירים שצרכו אמצעי מניעה [פֶּרְזֶרְבֵּיב בלשון אותם ימים]. הם עמדו כעניים בפתח והתביישו לבקש את משאלתם. ד"ר שמריהו קלט כהרף עין עם מי יש לו עסק, הביט בהם בעיניים שובבות, חייך את חיוכו, השתמש בקוד הידוע, ואמר: "בחורצ'יק ארזתי לך שקית של מלח אנגלי. שיהיה לך לבריאות!"

המכולת של גנסיין

הריחות הבוקעים מהמכולת הם סימן היכר למוצאו האתני של הבעלים ושל ציבור לקוחותיו. לגנסיין, בעל ברט לראשו ושן זהב בפיו, מגולח למשעי, הייתה מכולת עמוסה לעיפה במצרכים שנדרשו על-ידי אשכנזים חרדים וחילוניים ולצדם יֵקִים יוצאי גרמניה. ריחות של דג מלוח – ה'הרינג' בחביות עץ, דגים כבושים עם עלי דפנה וגרגירי פלפל אנגלי. מלפפונים בחומץ וכרוב בחומץ עם קורטוב סוכר קידמו את פנינו. צנצנות חרדל וְהָרֶן [חזרת]. חולים

דיאבטיים זכו תמורת אישור מיוחד לקנות אצלו שוקולד ומצרכים אחרים נטולי סוכר. עובדות משק הבית המזרחיות שעבדו בבתי אשכנזים היו נשלחות על-ידי ה'באלעבאסטע' (Balebosteh)) לקנות מגנסין לארוחת הצהריים כמה לחמניות, כמה מלפפונים בחומץ [ספרדים אכלו מלפפונים כבושים במלח] ומאתיים גרם לקרדך טורקית משובחת לארוחת הצהריים לבוסית ולתימניה שלה' או ל'פרסיה שלה' [כינוי לעוזרת בית]. בשכונה היו אז קומץ של אשכנזים, חלקם חרדים וחלקם חילוניים שעבדו במוסדות הלאומיים או היו פקידים מנדטוריים, או שוטרים, בשכונה שרובה מאוכלסת פרסים, בוכרים, ואפגנים. גנסין היה בעיקר ספק המזון של האשכנזים. חוץ מעברית ויידיש הוא גם ידע כמה משפטים בבוכרית ובפרסית שאותם זרק לצורך ושלא לצורך במבטא אידי.

צומת רחובות הבוכרים ורחוב יואל. במרכז: בית המלאכה של הפחח ששון. יושב בפתחו: מולא אליהו אליאס. לימינו:

הפחח ומתקן הפרימוסים אליהו. משמאל: התנור של סרחי הקווקזית ומאחוריו מכלול בתי הכנסת מוסיוף וחצר מוסיוף

משפחה לתפארת בחנות מתגוררת

הרבה כוכי מגורים חשוכים שהיו בילדותנו הפכו לימים לבתי עסק קטנים. במורד רחוב יחזקאל, לרחובה של שכונת הבוכרים היו כוכי מגורים של

העניים המרודים. הם חיו בחשיכה וספק אם היה שם אור. הם פתחו את חוש המישוש. בהצצה פנימה ראינו ערימות של סמרטוטים. בשונה מהמתואר, משפחה ברוכה גרה בתוך חנות. משמאלה ומימינה היו חנויות. אבי המשפחה היה יהודי צנום ונמוך קומה, שעבד למחייתו כסייד. אשתו בעלת שיער ג'ינג'י מסולסל נראתה בעינינו אשכנזייה. בחנות-דירה התרוצצו ילדים בגילאים שונים. את הבת הגדולה, כבת 12, יפה במיוחד, פגשנו במוצאי שבתות בסניף בני עקיבא ברחוב החבשים [לימים רחוב אתיופיה], לא הרחק מספריית בני-ברית, כשבנים ובנות קיימו במוצאי שבת פעילות משותפת בבני-עקיבא שלפני ההקצנה. רקדנו בהתלהבות ריקודים מעורבים [בן לוקח בת ובת לוקחת בן] וציפינו למוצאי השבת הבאה. לא העזתי לשאול את הפרטנרית שלי לריקוד, שאותה ליוויתי ל'דירת החנות': איפה המטבח? איפה המקלחת? איפה השירותים? חידה שלא מצאתי את פתרונה עד היום – איך משפחה לתפארת מתנהלת בתוך חנות?

דפוס 'התחייה' – רנסנס בעולם שעמד מלכת

בכל פעם שהגעתי לבית הדפוס 'התחייה', ברחוב יואל 12, הוסבר לי שהתחייה משמעה 'רנסנס', בשכונה שהזמן עמד בה מלכת. שמעתי את הרעש המונוטוני של מכונת הדפוס וצפיתי בדפים הנפלטים ממנה והייתי נרגש עד דמעות. שאלתי את ה'בחור הזעזער' (סדר הדפוס): 'תגיד, איך המכונה יודעת שנגמרה שורה ומתחילה שורה חדשה?' הוא צחק על טיפשותי ולא השיב לי, אך נראה שהתפעל מסקרנותי והעניק לי מתנה נפלאה – שורת עופרת, שנשאה את שמי בכתב ראי. עיניי אורו כשמרחתי דיו על שורת העופרת וקיבלתי את שמי בדפוס שחור על גבי לבן. בלי להתבייש חיטטתי בפח האשפה של 'התחייה' ואימצתי לעצמי דפים בתפזורת של מחברות ופנקסים פגומים. תפרתי אותם בחוט ומחט של אימא ועל המחברות והפנקסים כתבתי סודות כמוסים וציירתי את אברהם ושרה בפתח האוהל עם המלאכים, את 'צחק' פוגש את רבקה ואת 'יעקב' איש תם ויושב אהלים, שיודע לעשות שנים-עשר שבטים ודינה אחת שחמור בן שכם עשה בה מעשה רע. פעם נתתי את דמי הפורים שלי לאדון 'התחייה', תמורת מחברת שלימה וחדשה, שאותה עטפתי בעטיפה חומה שמאחוריה היה לוח הכפל ומלפניה תמונה של קיבוץ כינרת והמושב נהלל. ב'התחייה' הדפיסו ספרי קודש ובסתר גם ספרי חול. כאן נרקם החלום הפרטי שלי, שאולי יום אחד ידפיסו גם ספר שלי. כעשרים מטרים מ'התחייה', קרוב לשערי פינה, פעל לימים דפוס 'צור אות', שסידר והדפיס ספרים. שניים מספריי סודרו ונדפסו בדפוס זה.

מלחמת ק' בק' – קצבים נלחמים על פרנסתם

מי שלא ראה קצב בכעסו – לא ראה כעס מימיו. משפחת ח'אק-שור [=רוחצי עפר להפקת זהב] היא משפחה אפגנית, ששינתה את שמה לכהן-שור. הייתה זאת משפחת קצבים ענפה, שלכמה מבניה היו אטליזים, שהתחרו זה בזה. מקרר חשמלי תעשייתי עוד לא היה באטליזים והם

הסתפקו במקרה הטוב במקררי קרח. רוב שעות היום היו פלגי בקר וצאן תלויים על אונקלים ומאוורר גָדל-זרועות הסתובב בתקרה הגבוהה וצינן את הבשר וניסה לשווא לגרש זבובים שעטו על הבשר. מן המאוורר השתלשל סרט נייר ארוך, שעליו מרוח חומר מתקתק דביק שצד למוות את הזבובים הלכודים בו. כשאימא שלחה אותי פעם לקצב ואמרה: 'תראה אם לקצב יש רגל של פרה'. התחלתי לצחוק כי נזכרתי בג'וחה התמים, שחזר מהקצב ואמר לאמו: 'אימא, לא יכולתי לראות אם יש לו רגל של פרה כי הקצב היה עם מגפיים'. המריבות הקולניות בין הקצבים, שאחזו בידם סכינים ארוכות לצורך עבודתם, החרידו אותנו הילדים מחשש שייפגעו זה בזה ואולי גם בנו. חוץ מאיומים וקללות הם לא נקפו אצבע. אוצר המילים הבוטות והחרפות שהשתמשו הקצבים בשעת כעסם ראוי שייגנז ולא ייצא מתחום האטליז. לאימא היו קשרים טובים עם הקצבים שהשאילו לה את האונקלים שעליהם תלו את פלגי הבקר והצאן. אימא קשרה לאונקל חבל ארוך ובאמנות רבה דלתה את הדליים האובדים במעמקי הבור.

הבן יקיר ישראל

בקומה מתחתנו התגורר אברהם כהן-שור, קצב רחב-כתפיים, רחב-לב ובעל בעמיו, יליד הראת באפגניסטן, שהיו לו בנות יפהפיות ובן יחיד ויקיר – ישראל שמו. סביב הרדיו הענק בביתו, והיחיד בחצר כולה, התקהלנו ושמענו בקשב רב את ההצבעה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947. אני הילד התמים הייתי בטוח שאיש קטן מסתתר בתוך הקופסה הגדולה ומדבר. כל הערב חיפשתי את פתח הכניסה ופתח היציאה של 'האיש הקטן מהרדיו'. מדי בוקר צפיתי בבנות משפחת הקצב כהן-שור, הלבושות שמלות כחולות מגוהצות, צווארון לבן ועניבה כחולה וילקוט עור על גבן. הן צעדו קוממיות ל'ארמון המשיח' של חפץ-יהודיף, ברחוב עזרא, ששימש בית-ספר עממי בניהולה של חנה שפיצר. לא הרחק משם היה בית ספר מקצועי תיכוני לבנות 'בית חנה'. הנסיך במשפחת כהן-שור היה ישראל, בן יחיד ונאה. זכור לי טקס בר-המצווה שלו בחצר מוסיף רחבת הידיים. פאר והדר. מרצפות האבן בחצר הבהיקו לכבוד המאורע. הקירות קושטו בשטיחים וברקמת 'סוזני'. עצי הפרי – האגס, השקד, החרוב, הרימון – ועצי הסרק – הפלפלת, הברוש והאיכליפטוס שימשו תפאורה ירוקה. מהאטליז המשפחתי הובאו כמיות עצומות של בשר בקר ובשר צאן. מן הכפרים הערביים הובאו עשרות לולים, עשויים ענפי דקל, ובהם יונים ופרגיות. ידיהם של השוחטים, הטבחים והמבשלות היו מלאות עבודה. זקנות השבט מרטו נוצות ושרפו על פרימוס את הפלומות. בסלסילות קש הובאו בקבוקים גמלונים ('צ'דְפְרִי') של ערק ויין והשתייה כדת. הנער ישראל דקלם בקול צלול ורם את הדרשה בעל-פה, בהשגחתו של מולא בנימין גרג'י, הרב שליווה את השכונה מהלידה ועד לקבר. שירת הנשים ששרו בקולות גבוהים ויפים ורעם תופי ה'דויירה' מלאו את חלל החצר. גם תזמורת בית חינוך עיוורים הנעימה זמירות חרף התוף הקרוע. לא זכורה לי שמחה וזלילה כמו ביום שמחתם של מולא אברהם כהן-שור הקצב ומשפחתו. הבן ישראל למד בגימנסיה (תופעה נדירה באותם

ימים) ואחר כך למד מזרחנות באוניברסיטה העברית בירושלים. בשעות הפנאי עבד באטליז של אביו. בצער התבשרנו על פטירתו בטרם עת.

הקצב ברוך מישאל – עליו שרו הקנאים.

ברוך מישאל, יהודי אפגני, בעל זקן קטן וקסקט, עורר את קינאתם של כל בעלי האטליזים בשכונה. הוא, שלא השתייך למשפחת כהן-שור, היה הקצב הראשון בשכונה שהכניס מקרר חשמלי תעשייתי גדול לאטליז שלו. באטליזים האחרים עדיין השתמשו במקררי קרח ישנים. בעלי האטליזים קינאו בו וחששו שלקוחותיהם יזלגו לאטליז של ברוך. מבוקר ועד ערב עמדו המתחרים, חסרי התעסוקה, בפתח האטליז של ברוך מישאל וצפו בעיניים כלות במקרר החדש ובחוג לקוחותיו המתרחב. בשלב מסוים נחה עליהם רוח הפיוט והם שרו לבעל המקרר החשמלי שיר לעגני פרי המצאתם. עד מהרה ילדי השכונה, שחיפשו שעשועים, למדו את שיר ההקנטה וסלסלו בקולי קולות בפתח חנותו של הקצב ברוך מישאל במנגינה ערבית פופולרית, נדמה לי של עבד אל ואהב או של פריד אל אטראש:

ברוך אַשְׁתָּרָא [=קנה] מקרר / בארבע מִיָּה וּחֲמִסִּין [ב-450] לירה. / וְלִיּוֹם מָא בִּסְוָאשׁ [וכיום אינו שווה] / אפילו בחֲמִסִּין [ב-50] לירה.

ברוך רתח מזעם וציפה ליום שכל המתחרים יכניסו לאטליז שלהם מקרר ראוי לשמירת הבשר ויניחו אותו לנפשו. אומרים כי שילם דמי שתיקה לפרחמי השכונה ובלבד שיסתלקו מפתח חנותו ולא יפתחו בשיר הידוע לשמצה. לצד קצבים אפגנים היו גם קצבים בוכרים ואפילו קצב תימני אחד בשם עוזרי. זכור לי במיוחד הקצב הבוכרי מולא מִתִּתִּי גוֹרֶגֶ ('זאב'), בעל זקן מטופח, לבוש מעיל בוכרי ארוך רכוס בכפתורים, ולראשו קולפאק עשוי פרווה וקטיפה. האטליז הקטן שלו עמד בפינת הרחובות יואל-דוד. בניו בנימין, שהיה גם גבאי בית-כנסת צופיף, ונהוראי עזרו לו לנהל את האטליז בצד עבודתם במקומות אחרים. נערץ עלינו הילדים היה הבן נהוראי בר-זאב, לימים מנהל מרכז ההסברה, שהיה אחראי על הטקסים והאירועים הממלכתיים של המדינה. הוא ניהל את טקסי יום הזיכרון, יום העצמאות, יום הזיכרון לשואה ולגבורה, יום זיכרון לראשי ממשלה וכדומה. נהוראי הגגדרן עם הרעמה השחורה המבהיקה מברילנטין התפלל בשבת בבית-הכנסת, אכל ושר פיוטים סביב שולחן השבת של הוריו, לאחר מכן, לבש את מדי 'מכבי חשמונאים', עלה על האופנוע קצוץ המפלט, שירה ניצוצות לכל עבר, וטס הישר למגרש הכדורגל מעבר לגן החיות שברחוב שמואל הנביא, ושיחק כדורגל עם קבוצתו. מכבי חשמונאים ירושלים הייתה אחת מ**קבוצות הכדורגל** הראשונות שפעלו ב**ארץ ישראל** בתקופת **המנדט הבריטי**. היא נחשבה לאחת הקבוצות החזקות והעפילה לשני משחקי הגמר הראשונים של **גביע ארץ ישראל** (כיום גביע המדינה). מגרשה הביתי של הקבוצה היה בשדות שמעבר לרחוב שמואל הנביא ולגן החיות של ד"ר שולוב. לצדם היה גם המגרש הביתי של 'הפועל' ושל נבחרת **המשטרה הבריטית** בירושלים. מלבד הקבוצה הבוגרת כלל המועדון גם ארבע קבוצות נוער, שנקראו 'יונה',

'נורדיה א', 'נורדיה ב' ו'הסמל'. צבע החולצות של שחקני המועדון היה כחול-לבן. לימים מגרשי הכדורגל היו לשטח הפקר ממוקש, למרגלות בית-ספר לשוטרים, שאנו קראנו לו 'הבית הלבן'. לאחר 1967 הועבר גן החיות לרחוב שמגר ברוממה. על שטח גן החיות ומגרשי הכדורגל הוקמו שיכוני רחוב שמואל הנביא וסנהדריה.

הסובלנות הדתית באותם ימים הייתה גדולה יותר מאשר בימינו. מזמן לזמן הפגינו חרדים ממאה שערים ומבית ישראל נגד חילול שבת. גם החכמים הספרדים לא אהבו את התופעה, אולם העלימו עין מחשש שהבנים ייצאו לתרבות רעה. קרוב משפחתנו, שומר מצוות, נהג למשוך אותי הילד לתפילת מנחה של שבת ומשם צעדנו בתום התפילה בטבעיות לצפות במשחק כדורגל חינוך אין כסף. המגרש היה מגודר בחבל עבה ועד סוף המשחק החבל התקדם עד לחצי המגרש, שטח המגרש הצטמצם והקהל בעקבותיו. הקהל פיצח גרעינים בכל מהלך המשחק וחירף וגידף את אמו של השופט. ללמדכם, שאין זאת המצאה של הדור הזה. מן הסתם, לקשישים שבינינו זכורים השופט הבוכרי אשרי והשוער משה הילמן, שגם ניהל את גן השעשועים בשכונה.

מגרש הפועל ומצעד אחד במאי

מתוך הרומן 'שתיקת התרנגול':

"אחד במאי בירושלים היה חג של ממש. חולצות כחולות ודגלים אדומים קישטו יורה רותחת של שינאה מפעפעת לתרועת חוצצרות ורעם תופים. סימון היה ערוך ומוכן לשפוך ביום זה את דמם של ה'בורגנים מרחביה' ושל 'הקלריקלים שחורי המדים ממאה שערים'. ההתיישבות העובדת, על מושביה, מושבותיה, קבוצותיה וקיבוציה, כבשה בחיל גדול את ירושלים, טרקטורים ומשאיות שקושטו בהדר מוסקבאי, הרעידו ברעם מנועים את חומות העיר ואת שומריה ובאו להשליט עליה סדר חדש. סימון קרא בקול אדיר אל משפך פח "ראוי שהציבור יידע סוף סוף כי לא החלבן מביא לנו את החלב אלא פרה אדומה סוציאליסטית מניבה חלב טרי, חמאה, לֶבָן ושמנת של 'תנובה'."

מגרש הפועל השתרע באותם ימים בצפונה של ירושלים, בשדות שבין גן החיות ברחוב שמואל הנביא לבין בית-ספר לשוטרים. שדות מוריקים של חיטה ושעורה הזכירו את השדות האין סופיים של אוקראינה הסוציאליסטית. באותם ימים הסובלנות הייתה עדיין בת בריתם של הספרדים והמזרחים בירושלים. הם סיימו להתפלל שחרית ומוסף של שבת, סעדו את הסעודה בזמירות, בפיוטים ובברכת המזון. בתום הארוחה התניעו את האופנועים קצוצי המפלט והסתערו בהמוניהם על מגרש הפועל. הם התעלמו במתכוון מהחכמים הספרדים שראו את הנוער יוצא למסע של חילול שבת המוני. החכמים הביטו באוהדי הכדורגל ועיניהם כלות, אך לא העזו להשבית להמון את שמחת עונג שבת. ברגעי התרגשות של תבוסה צורבת או ברגעי ניצחון מלהיבים, בעיצומה של השבת, שלפו האוהדים קופסת סיגריות, הציתו סיגריה ופלטו עשן שמילא את חלל המגרש ואין מוחה בידם.

אחד במאי היה יומו הגדול של סימון. הוא צעד קוממיות ממגרש הפועל ועלה במעלה רחוב יחזקאל בראש התהלכה של הקומוניסטים הירושלמים. הוא לבש חולצה כחולה ומכנסי חקי קצרצרים מקופלים עד למפסעה שהדגישו את גבריותו המופלגת. בידו השרירית אחז מוט גדול ובקצהו דגל אדום ענק, לראשו קסקט רחב ופניו מעוטרים בזקנקנו של לנין ולמתניו צמוד ה'נבוט' האימתני. בדרכה לרחוב יפו, עברה תהלכת אחד במאי בשכונת הבוכרים, מעוזם של לוחמי מחתרות ורביזיוניסטים, ולצידם חרדים ונטורי קרתא. בעבור התהלכה היו תושבי השכונה יוצאים בהמוניהם להקביל את פני תהלכת אחד במאי. רק טבעי היה שיעדיפו להשליך על הצועדים עגבניות אדומות ועסיסיות שזמנם עבר. "ראיתם את הבן של סניור מיכאל, צועד בראש הכופרים האדומים ובבית הכנסת עובר לפני התיבה". קריאות בוז והשלכת עגבניות וביצים, רק ניפחו את חזהו של סימון. הוא העדיף תגובה שלילית ונרגזת על פני התעלמות בוטה. כל ויכוח אפילו אלים יש בו כדי להעצים את המפלגה שבשמה דיבר. כשעברו ליד מרכז הייצור של 'תנובה' הסוציאליסטית, שהתנשא לגובה רב בזכות מגדל הקירור שלו, קידמו את פני הצועדים דגלים אדומים וסיסמאות "יחי אחד במאי" "יחי האינטרנציונל הסוציאליסטי". עובדות 'תנובה' לבושות סינרים לבנים הגישו לצועדים חינם אין כסף גביעי חלב קר כדי להחיות את נפשם בחמסין של אחד במאי. בקולו הרועם שר סימון שירי מעמד והוביל את המצעד לצומת ישיבת 'חיי עולם ותלמוד תורה ובית תבשיל ליתומים'.

עמדתי בכיכר 'חיי עולם' וציפיתי בכליון עיניים לבואו של סימון. עד מהרה זעזעו את הרחוב תרועות חצוצרה ורעמי תופים שהתמזגו עם קולו הרועם שבקע מתוך משפך-רמקול. הוא שר: "דגל אדום אדום נישא למרום מרום" והניף את דגל המעמד שמאלה וימינה. סימון קירב את משפך הפח אל פיו וקרא בקול גדול לעבר ישיבת 'חיי עולם': "בוז לנציגי העולם הישן! אנחנו בונים עולם חדש ונעשה סדר חדש! יחי אחד במאי! יחי הדגל האדום!"

הייתי מזועזע מחוצפתו. לפתע קרבו לקצה המדרכה שני אברכים במגבעות ובמעילים שחורים. הם גלגלו פיאות, מרטו שורה סוטה בזקנקנם, ובהו בעיניים פעורות למראה מצעד אחד במאי. במיוחד משך את תשומת ליבם הבריון שנשא דגל אדום ענק בידו האחת ורמקול פח בידו השנייה. הם גיחכו ואמרו זה לזה בארסיות: "נו, א שווארצע פרענקאלאך. ראה גם ראה, העמלקי הזה, הפרענק פארעך הזה, מבקש להיות כמו הליסטים לנין האדום, יאבד זכרו, ובקושי דומה הוא לאפיקורס הרשע חיים וייצמן יימח שמו" וירקו יריקה הגונה לצדדים.

בערב כשתיארתי בפני סימון תיאור חי של האירועים וציטטתי בדיוקנות את הדוברים, הוא התפרץ בחמת זעם וזעק עד לב השמיים: "מה חושבים לעצמם החרדים מ'חיי עולם'?" הוא נעלב מעומק הלב על הדמיון החיצוני בינו לבין ויצמן, והוא התכוון להיות לנין. אלמלא הארוחה הדשנה שאימא ערכה לקומוניסט העייף, הוא היה נוטל את ה'נבוט' עם ראש העופרת ויוצא לכלות בהם את חמתו. הוא לא נפגע מכך שתיארו אותו כספרדי שחור מוכה שחין, אלא נעלב אנושות שגזלו ממנו את לנין שלו והשוו אותו לשנוא נפשו

חיים וייצמן: "מה חושבים להם הקלריקלים הנבערים האלה? אני דומה לחיים וייצמן אני?! - וייצמן האימפריאליסט, הסוכן של בריטניה הקפיטליסטית רודפת העמלים, איך החשוכים והעלובים הללו משווים ביני לבין וייצמן עושה דברם של הבריטים שהשתלטו על פלסטינה שלנו? את הראש הייתי שובר להם, את הראש", אמר בזעם וירק מלוא הפה בבוז. סימון נטל את הג'ארה והקשית אל גרונה מים קרים כדי להפיג את כעסו של הרתחן הזה. נהייתי ללבות את כעסו ולראות אותו מתפרץ וגועש במחי של מילה אחת. תכונה אצילית זאת הוא ירש מאבא. אם אבא היה כאן, ודאי היה מנחית את הג'ארה על ראשו של סימון".